

Co s tím místem dál? Proměny míst paměti

„Ta zjitřená, věčně přítomná a bolestivá paměť místa je jeden z mála účinných způsobů, jak se bránit proti tomu, abychom se všichni přizpůsobili oné prázdnotě.“

Tomáš Feřtek¹

„Na úrovni kultury závisí paměť na zachování všech druhů památek a jejich zapojování, třeba ve změněném významu, do života současné komunity.“

Václav Cílek²

Klíčové otázky

- Jaká místa jsou „historicky významná“?
- Jak se máme chovat k místům, na nichž došlo k důležitým historickým událostem?
- Máme chránit původní podobu těchto míst, nebo je naopak máme měnit a „oživovat“ něčím současným?
- Je něco, co byste na místě nějaké důležité historické události nikdy nepostavili?

Úvodní text

Mnoho míst, na nichž došlo k důležitým historickým událostem, je připomínáno nějakým památníkem. Mnoho takových míst ovšem naopak zcela změnilo svůj ráz a ničím nebo téměř ničím už svou minulost nepřipomíná. Metodika se takovými místy zabývá nejen obecně, ale věnuje se také dvěma konkrétním „místům paměti“, jež se váží k dějinám holocaustu v českých zemích –

1 Tomáš FERŤEK: *Fotografie jsou bolestivá paměť místa*. <<http://www.antikomplex.cz/fotografie-jsou-bolestiva-pamet-mista.html>> [Citováno 5.4.2015]

2 Václav CÍLEK: *Paměť krajiny*. <<http://www.zenyaveda.cz/files/prispevek-cilek2006.doc>> [Citováno 5.4.2015]

bývalému koncentračnímu táboru pro především moravské Romy v Hodoníně u Kunštátu a bývalému shromaždišti Židů před nástupem do transportů v Praze 7.

V Hodoníně u Kunštátu se za protektorátu od 2. 8. 1942 nacházel tzv. cikánský tábor. Celkově zde bylo vězněno celkem 1396 osob, z nichž 207 zde zahynulo, nejčastěji na infekční choroby způsobené podmínkami života v táboře. 21. srpna 1943 byl z tábora vypraven nejpočetnější transport romských vězňů do vyhlazovacího koncentračního tábora Osvětim II–Březinka. Převážná část Romů z tohoto transportu v Osvětimi zahynula. Na připomínku tohoto smutného výročí se v místě bývalého tábora pořádá každý rok v srpnu pietní akce. Po zrušení tábora dne 1. 12. 1943 byl objekt využíván mimo jiné jako pracovní výchovný tábor a v roce 1945 jako cvičiště příslušníků wehrmachtu nebo později jako lazaret Rudé armády. V poválečném období sloužil areál mimo jiné jako rekreační zařízení Žalov, které bylo zavřeno až v roce 2009, kdy areál odkoupil stát za účelem vybudování Památníku a vzdělávacího centra, kterým je pověřeno Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského.³

V Praze 7 je nezastavěná parcela, tzv. „Holešovický trojúhelník“, na které dříve stály stavby, v nichž se za protektorátu nacházel shromažďovací tábor pro pražské Židy povolané do transportů odjíždějících z nedalekého nádraží Bubny. Nyní se má na této parcele, která je vlastněna Městskou částí Praha 7, stavět obchodně-administrativní centrum Palác Stromovka, které již vzbudilo velké debaty. Jedním ze sporných bodů této nové výstavby je i umístění a podoba památníku připomínajícího smutnou historii tohoto místa. Bylo by přiměřené umístit památník uvnitř nákupního centra? Jak veliký a výrazný má být památník v kontextu obří stavby? Kde přesně má být umístěn?

Doporučujeme navázat na metodiku „Paměť, na kterou se dá sáhnout“, která se zabývá podobou památníků holocaustu obecněji.

³ Architektonické návrhy řešení památníku lze najít zde: <<http://www.npmk.cz/pamatnik-vysledky-souteze>> [Citováno 5.4.2015]

Pracovní materiál č. 1 - Koncentrační tábor Hodonín u Kunštátu

1. Fotka ze 40. let

<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/rekreace-na-lidskych-kostech-v-hodonine/r~i:gallery:9527/r~i:photo:235103/>

2. Rekreační zařízení (bazén na místě, kde byl tábor)

<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/rekreace-na-lidskych-kostech-v-hodonine/r~i:gallery:9527/r~i:photo:235553/>

Pracovní materiál č. 2 – Rekreační středisko na místě bývalého koncentračního tábora

Zbudování rekreačního střediska na místě bývalého koncentračního tábora	
PRO	PROTI
•••	•••

Pracovní materiál č. 3 – Příklad budování Paláce Stromovka v Praze 7 na místě shromaždiště k transportům

Ve Veletržní ulici v Praze 7 nad Park hotelem je volná parcela, která má být zastavěna nákupním centrem *Palác Stromovka*. Na tomto místě za protektorátu bylo shromaždiště Židů, kteří odtud nastupovali do transportů do koncentračních táborů. Investor i městská část slíbili na tragickou historii místa upozornit nějakým památníkem. Debatuje se o tom, zda tento památník bude přímo součástí nákupního centra, či zda bude přesunut oproti, kde shromaždiště židovských vězňů ovšem přímo nebylo.

Metodická část

- Časová dotace: 45 minut, doporučujeme vyučujícím upravit pracovní materiály podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností a možností
 - Způsob práce: práce s fotografiemi, práce ve skupinách, příprava debaty a debata, písemná reakce
 - Klíčová slova: připomínání holocaustu, paměť místa, proměny místa paměti, památník
1. Zahajte lekci klíčovými otázkami a nechte studenty se nad každou z nich postupně vyjádřit.
 2. Nyní studentům ukažte fotografie koncentračního tábora v Hodoníně u Kunštátu (viz Pracovní materiál č. 1). Jedna fotografie je z doby nacistické perzekuce, kdy zde fungoval tzv. cikánský tábor. Druhá je z období, kdy na místě fungovalo rekreační zařízení Žalov. Nechte studenty bezprostředně reagovat.
 3. Rozdělte studenty do skupin cca po čtyřech. Ve skupině žáci přemýšlejí o argumentech PRO zbudování rekreačního centra na místě bývalého koncentračního tábora a PROTI němu. Argumenty zapisují do T-grafu (viz Pracovní materiál č. 2 jako ilustrace). Studenti mají za úkol vymyslet co nejvíce argumentů.
 4. Když jsou skupiny s prací hotovy, vyberou jednoho zástupce. Tomu učitel přidělí roli - zda bude argumentovat PRO či PROTI. Dva (či více, pokud je více skupin) studenti pak mají pět minut na to přesvědčit v dialogu druhou stranu (a publikum) o svých argumentech. Ostatní z jejich skupin je mohou vystřídat (vždy však mluví z každé skupiny pouze jeden). Po pěti minutách můžete nechat hlasovat, zda zvítězilo PRO, nebo PROTI. Dejte mluvčím i poslouchajícím šanci vyjádřit své pocity z debaty.
 5. Po ukončení debaty sdělte studentům, že na místě koncentračního tábora v Hodoníně u Kunštátu už rekreační středisko není, že objekt odkoupil stát a Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v něm buduje památník a vzdělávací středisko zaměřené na dějiny romského holocaustu. Více o tom úvodní text. Zeptejte se studentů, zda souhlasí s takovým záměrem s daným místem a proč.
 6. Po uzavření předchozí diskuse dejte studentům k dispozici krátký text (viz Pracovní materiál č. 3), který vychází ze skutečnosti (v r. 2015). Vyzvěte je, ať si představí, že mají napsat dopis investorovi dané stavby, v němž vyjádří svůj názor na daný problém. Má nákupní centrum na takovém místě stát? Má být zhotoven v rámci nákupního centra památník obětem holocaustu? Má být přesunut jinam? Ke každému vyjádřenému stanovisku mají být uvedeny důvody. Každý student zpracovává tuto aktivitu samostatně, poté diskutují o svých dopisech ve skupinách či dvojicích. Tuto aktivitu mohou studenti zpracovat i jako domácí úkol.